स त्वं जातबलो राजा दुष्प्रधर्षः प्रतापवान् । सुखे धास्यसि नः सर्व्वान् कुबेर इव नैर्ऋतान् ।
यच्च धर्म्मञ्चरिष्यन्ति प्रजा राज्ञा सुरक्षिताः । चतुर्थं तस्य धर्म्मस्य तत् संस्थं वै भविष्यति ।
तेन धर्म्मेण महता सुखं लब्धेन भावितः । पाह्यस्मान् सर्व्वतो राजन् देवानिव शतक्रतुः ।
विजयाय हि निर्याहि प्रतपन् रश्मिवानिव । मानं विधम शत्रूणां धर्म्मो जयतु नः सदा ।
स निर्ययौ महातेजा बलेन महता वृतः । महाभिजनसम्पन्नस्तेजसा प्रज्वलन्निव । २५२५
तस्य तुष्टा महत्त्वं ते महेन्द्रस्येव देवताः । अपतन्नसिरे सर्व्वे स्वधर्म्मे च ददुर्म्मनः ।
ततो महीं परिययौ पर्ज्जन्य इव वृष्टिमान् । शमयन् सर्व्वतः पापान् स्वकर्म्मसु च योजयन् ।
एवं ये भूतिमिच्छेयुः पृथिव्यां मानवाः क्वचित् । कुर्य्युराजानमेवाग्र्यं प्रजानुग्रहकारणात् ।
नमस्येरंश्च तं भक्त्या शिष्या इव गुरुं सदा । देवा इव च देवेन्द्रं तत्र राजानमन्तिके ।
सत्कृतं स्वजनेनेह परोऽपि बहुमन्यते । स्वजनेन त्ववज्ञातं परे परिभवन्त्युत । २५३०
राज्ञः परैः परिभवः सर्व्वेषामसुखावहः । तस्माच्छत्रञ्च पत्रञ्च वाह्यान्याभरणानि च ।
भोजनान्यथ पानानि राज्ञे दद्युर्गृहाणि च । आसनानि च शय्याश्च सर्व्वोपकरणानि च ।
गोप्ता तस्माद्दुराधर्षः स्मितपूर्व्वाभिभाषिता । आभाषितश्च मधुरं प्रत्याभाषेत मानवान् ।
कृतज्ञो दृढभक्तिः स्यात् संविभागी जितेन्द्रियः । ईप्सितः प्रतिवीक्षेत मृदु वल्गु च सुष्ठु च ।
इति श्रीमहाभारते शान्तिपर्व्वणि राजधर्म्मानुशासनपर्व्वणि सप्तषष्टोऽध्यायः ॥ ६७ ॥
॥ युधिष्ठिर उवाच ॥ किमाहुर्दैवतं विप्रा राजानं भरतर्षभ । मनुष्याणामधिपतिं तन्मे ब्रूहि पितामह । २५३५
॥ भीष्म उवाच ॥ अत्राप्युदाहरन्तीममितिहासं पुरातनं । वृहस्पतिं वसुमना यथा पप्रच्छ भारत ।
राजा वसुमना नाम कौशल्यो धीमतां वरः । महर्षिं किल पप्रच्छ कृतप्रज्ञं वृहस्पतिं ।
सर्व्वं वैनयिकं कृत्वा विनयज्ञो वृहस्पतिं । दक्षिणानन्तरो भूत्वा प्रणम्य विधिपूर्व्वकं ।
विधिं पप्रच्छ राज्यस्य स्वर्गलोकहिते रतः । प्रजानां सुखमन्विच्छन् धर्म्मशीलं वृहस्पतिं ।
॥ वसुमना उवाच ॥ केन भूतानि वर्द्धन्ते क्षयं गच्छन्ति केन वा । कमर्च्चन्तो महाप्राज्ञ सुखमव्ययमाप्नुयुः । २५४०
एवं पृष्टो महाप्राज्ञः कौशल्येनामितौजसा । राजसत्कारमव्यग्रं शशंसास्मै वृहस्पतिः ।
॥ वृहस्पतिरुवाच ॥ राजमूलो महाप्राज्ञ धर्म्मो लोकस्य लक्ष्यते । प्रजा राजभयादेव न खादन्ति परस्परं
राजा ह्येवाखिलं लोकं समुदीर्णं समुत्सुकं । प्रसादयति धर्म्मेण प्रसाद्य च विराजते ।
यथा ह्यनुदये राजन् भूतानि शशिसूर्य्ययोः । अन्धे तमसि मज्जेयुरपश्यन्तः परस्परं ।
यथा ह्यनुदके मत्स्या निराक्रन्दे विहङ्गमाः । विहरेयुर्यथाकामं विहिंसन्तः पुनः पुनः । २५४५
विमथ्यातिक्रमेरंश्च विषह्यापि परस्परं । अभावमचिरेणैव गच्छेयुर्नात्र संशयः ।
एवमेव विना राज्ञा विनश्येयुरिमाः प्रजाः । अन्धे तमसि मज्जेयुरगोपाः पशवो यथा ।
हरेयुर्बलवन्तोऽपि दुर्ब्बलानां परिग्रहान् । हन्युर्व्यायच्छमानांश्च यदि राजा न पालयेत् ।
ममेदमिति लोकेऽस्मिन्न भवेत् सम्परिग्रहः । न दारा न च पुत्रः स्यान्नत्वन्नं न परिग्रहः ।